

Kapak Konusu

Davutoğlu'nun Bağdat Ziyaretleri Işığında **Türkiye-Irak İlişkileri**

Dışişleri Bakanı Ahmet Davutoğlu, arabuluculuk girişimi kapsamında Bağdat'tan Şam'a geçerek Beşar Esad ile bir araya gelmiştir.

İnceleme

Yrd. Doç. Dr. Veysel AYHAN
ORSAM Ortadoğu Danışmanı
Abant İzzet Baysal Üniversitesi
Uluslararası İlişkiler Bölümü

IRAK-SURİYE ARASI MEKİK DİPLOMASİSİ: TÜRKİYE'NİN ARABULUCULUĞU*

Shuttle Diplomacy between Iraq and Syria: Turkey as a Mediator

Abstract

The tension between Iraq and Syria which was sensible since the war of 2003 has increased after the Green Zone attacks on August 19. As the crisis became deeper, Turkey intervenes in order to overcome the trust issue between the sides and to solve the problems diplomatically. Foreign Minister Davutoğlu went to Baghdad to hold meetings with Iraqi PM Maliki and President Talabani. Later he moved to Damascus where he held meetings with Syrian authorities, President Beshar Esad in particular to survey mechanisms with the purpose of finding a solution. This paper is studying whether Turkey's intermediacy efforts will reach success or not, particularly at the very time when Iran initiated mediation efforts as well.

* Bu çalışmanın saha araştırması kısmında verdiği maddi destekten dolayı TÜBİTAK'a teşekkür ederim

Irak'ta gerçekleştirilen saldırıların amaç ve hedeften yoksun gruplarca düzenlendiğini varsaymak gerçekçi bir analiz olmayacaktır. Sünni gruplarca aktif olarak desteklenen/içinde yer alınan ve/veya planlanan saldırıların temel hedeflerinden biri iktidar üzerinde daha fazla söz sahibi olmaktır.

Irak-Suriye Gerginliği

Gergin olan Irak-Suriye ilişkileri 19 Ağustos 2009 tarihinde Bağdat'ın en iyi korunan bölgesi sayılan ve hükümet ile yabancı diplomatik misyon temsilciliklerinin bulunduğu Yeşil Bölge'de meydana gelen patlamaların ardından kopma noktasına gelmiştir. Yaklaşık 100 kişinin yaşamını yitirdiği ve 600 kişinin yaralandığı saldırıların ardından Irak hükümeti bombalamaların eski Baas üyeleri tarafından düzenlendiğini açıklamıştır. Saldırıların son birkaç aydır Musul ve Bağdat'ta meydana gelen eylemlerin ardından gerçekleşmesi, Maliki hükümetinin ABD askerlerinin Irak yerleşim birimlerinden çekilmesinden sonra güvenliği sağlamada başarısız olduğu tartışmalarını gündeme getirmiştir. Ağustos ayında gerçekleştirilen saldırıların sonucunda 450'den fazla kişinin yaşamını yitirmesi ve yaklaşık 1.500 kişinin yaralanması Irak'taki güvenlik sorununun ciddiyetini koruduğunu göstermektedir. Irak hükümeti tarafından yapılan açıklamalarda son 13 ayın en kanlı saldırılarının Ağustos ayında gerçekleştirildiği görülmektedir. 30 Haziran'da Amerikan askerlerinin yerleşim birimlerinden çekilmesini takip eden Temmuz ayındaki saldırılar sırasında ise yaşamını yitiren Iraklı sayısı 275 kişiydi. Dolayısıyla son iki ayda gerçekleşen saldırılarda yaklaşık 725 kişi yaşamını yitirmiştir.¹ Ağustos ayındaki en önemli ve en büyük saldırı 19 Ağustos'ta Yeşil Bölge'de gerçekleştirilen saldırılar olmuştur. Saldırıların ardından hem Irak Parlamentosu hem de Şii blokta Maliki'nin Başbakanlık konumu yeniden tartışmaya açılmıştır.

Irak'ın en iyi korunan bölgesi olduğu ileri sürülen Yeşil Bölge'de eş zamanlı gerçekleştirilen saldırıların doğrudan Maliki yönetimini hedef aldığı açıktır. Parlamento binası ve Dışişleri Bakanlığı önünde gerçekleştirilen saldırılardan

anlaşıldığı üzere eylemler bireysel olmaktan ziyade iyi organize edilmiş ve ciddi bir istihbarat desteğiyle gerçekleştirilmiştir. Saldırıların doğrudan hükümeti hedef alması üzerine gözler bir kez daha Irak'taki Sünni-Şii gerginliğine çevrilse de, saldırıların Irak üzerinde etkili olmak isteyen yabancı güçlerin de desteğiyle gerçekleştirildiği ileri sürülmüştür. Iraklı Parlamentoların bir kısmı doğrudan Suriye'yi suçlarken diğerleri İran veya El Kaide'yi suçlamıştır.² Ancak, İran ve Suriye'nin aksine El Kaide doğrudan saldırıları gerçekleştirdiğini öne sürmüştür. Örgüt tarafından yapılan açıklamada saldırılarda Maliye, Dışişleri ve Savunma Bakanlığı'nın hedef alındığı ileri sürülmüştür.³

Bununla birlikte son aylarda özellikle Musul ve Bağdat'ta gerçekleştirilen saldırıların hedefinde ağırlıklı olarak Şiiler bulunmaktaydı. Irak hükümeti El Kaide'nin yanı sıra eski Baas üyelerinin de saldırılarda payı olduğunu ileri sürmektedir. 2003 Savaşı sonrası iktidardan dışlanan Sünni Arapların saldırılar yoluyla Bağdat üzerindeki güç mücadelesini sürdürdükleri ileri sürülmektedir. Bu bağlamda Sünni Arapların bir kısmı El Kaide gibi örgütlerin yanında olurken diğer bir kısmı Baas üyelerinin içinde yer aldığı grupları desteklemektedir.⁴ Ancak, ister El Kaide isterse Baasçı gruplar olsun sonuçta Sünni Arapların temel hedeflerinin iktidardan daha fazla pay elde etmek olduğu açıktır. Diğer bir deyişle Irak'ta gerçekleştirilen saldırıların amaç ve hedeften yoksun gruplarca düzenlendiğini varsaymak gerçekçi bir analiz olmayacaktır. Sünni gruplarca aktif olarak desteklenen/içinde yer alınan ve/veya planlanan saldırıların temel hedeflerinden biri iktidar üzerinde daha fazla söz sahibi olmaktır. Bu nispeten anlaşılabilir bir durumdur. Çünkü yeni yapılanma sürecindeki bir ülkede her grup iktidar üzerinde daha fazla güç elde etmek isteyebilir.

Kapak Konusu

Suriye rejimi siyasi ve güvenlikle ilgili hususlar sebebiyle İran ile yakın ilişkilerini sürdürmektedir.

Diğer yandan Sünni grupların tek başına hareket ettiğini varsaymak da gerçekçi görünmemektedir. Özellikle Yeşil Bölgede gerçekleştirilen saldırılar dikkate alındığında bazı bölge devletlerinin eylemlere ya doğrudan veya dolaylı destek sağladığı ileri sürülebilir. Ancak, bunun hangi devletler olduğunu belirtmek oldukça güçtür. Çünkü Irak'ta tüm bölge ülkelerinin kendi güçleri oranında etkili olmaya çalıştığı görülmektedir. İran, Suudi Arabistan ve Suriye'yi saldırıların arkasında yer almakla suçlayan olduğu gibi Mısır ve Ürdün'ü de Irak'taki istikrarsızlığı derinleştirmek için terörist faaliyetlerin destekçisi olarak gören bulunmaktadır.⁵

Devlet otoritesinin yeniden tesis edilmeye çalışıldığı Irak'ta, bir araya gelen beş-on kişilik silah-

lı grupların da kendi bireysel çıkarları doğrultusunda eylemler gerçekleştirdiği ileri sürülmektedir.⁶ Ancak son dönemde Musul, Bağdat ve Yeşil Bölgede gerçekleştirilen saldırıların bireysel olmadığı, politik amaçlar ve mesajlar içerdiği açıktır. Özellikle Yeşil Bölgede gerçekleştirilen saldırılarda en büyük mesajın doğrudan Maliki hükümetine verilmek istendiği ileri sürülebilir.

Nitekim saldırıların ardından Maliki hükümetinin ilk başta eski Baas üyelerini ardından doğrudan Suriye rejiminin suçlaması dikkat çekicidir. 19 Ağustos saldırılarından bir hafta sonra Irak televizyonuna çıkartılan Wisam Ali Kazım İbrahim adında bir sanık saldırıları üstlenmiş ve bombalama eylemlerinin emrini Suriye'de yaşayan Baas liderlerinden aldığını öne sür-

Kapak Konusu

Bağdat'ta gerçekleşen bombalamaların sonrasında Irak ve Suriye arasındaki gerginliğin tırmanması üzerine Türkiye arabuluculuk rolü için girişimde bulunmuş ve tarafları ziyaret eden Dışişleri Bakanı Ahmet Davutoğlu krizin diplomatik yollarla aşılabilmesi için her iki ülke ile görüşmeler gerçekleştirmiştir.

müştür. Kendisini Baas Partisi üyesi ve eski bir polis şefi memuru olarak tanıtan İbrahim 2006 ve 2007 yılları arasında Suriye'de kaldığını ve liderliğini İbrahim El Duri'nin yaptığı eski Baas Partisiyle ilişki içinde olduğunu ileri sürmüştür. Eylemlerin nasıl gerçekleştirildiğini anlatan İbrahim aynı zamanda bombalama emrini de doğrudan Suriye'de yaşayan Baas liderlerinden aldığını belirtmiştir.⁷ İbrahim'in açıklamalarının ardından Irak hükümeti Suriye'yi terörist eylemlerin destekçisi olmak ve Irak'ı istikrarsızlaştırmakla suçlamıştır. Suriye'nin resmen suçlanmasının ardından Maliki hükümeti Şam Büyükelçisi Alaa al-Jawadi'yi danışma amacıyla süresiz geri çektiğini açıklamıştır. Ardından Suriye de Irak'taki diplomatik misyon şefini geri çekme kararı almıştır.⁸ Irak'ın tutumu hakkında açıklama yapan hükümet sözcüsü Ali Debbağ, "Suriye'yle ilişkilerimiz dönüm noktasındadır. Suriye ya Irak'la iyi ilişkiler kurmayı ya da Irak'a saldırı düzenleyen kişileri korumayı seçecektir" ifadesini kullanmıştır. Debbağ sözlerinin devamında uluslararası toplumun Irak'ta işlenen suçlar ve soykırımın bölge ülkeleri tarafından gerçekleştirildiğini anlamalarını sağlamak için çaba harcayacaklarını belirtmiştir.⁹

Irak hükümetine göre Suriye rejimi hem eski Baas üyelerinin faaliyetlerine göz yummakta hem de bu grupların eğitim başta olmak üzere her türlü eylemine lojistik destek sağlamaktadır. 19 Ağustos saldırılarından bir gün önce Şam'da Beşar Esad'la bir görüşme gerçekleştiren Başbakan Maliki Irak'ın tezlerini bir kez daha gündeme getirmiş ve Suriye'nin Irak'taki saldırılardan sorumlu olan kişileri iade etmesini istemişti. Esasında Irak yönetimi uzunca bir dönemdir bu talepleri yinelemektedir. Irak hükümet sözcüsü Debbağ'a göre 18 Ağustostaki ziyarette Irak heyeti terörist faaliyetlere karışanların liste-

sini Suriye'ye vermesine ve iadelerini istemesine karşılık Şam yönetimi işbirliğine yanaşmamıştır.¹⁰ Nitekim iki ülke arasındaki sorunların giderilmesi ve ilişkilerin geliştirilmesine dönük olarak Ağustos ayının başında Suriye-Irak Stratejik İşbirliği Konseyi kurulmuştu. Ancak, Ağustos ayında Irak'ta meydana gelen şiddet olayları ve ardından büyükelçiliklerin geri çağırılması işbirliği zeminini ortadan kaldırmıştır.

Bağdat-Şam hattındaki krizin tırmanması üzerine Türkiye doğrudan devreye girmiş ve taraflar arasındaki sorunları çözmek için Dışişleri Bakanı Davutoğlu Bağdat ve Şam'a gitmiştir.

Türkiye'nin Arabuluculuğu

Irak ve Suriye arasındaki gerginliğin tırmanması üzerine devreye giren Türkiye, iki ülke arasındaki sorunların giderilmesi ve bölgede istikrarın tesisi için hem Iraklı yetkililer hem de Suriyeli yetkililerle doğrudan görüşmeler gerçekleştirmiştir. Bağdat ve Şam görüşmeleri öncesi yayınlanan Dışişleri Bakanlığı Bildirisinde Dışişleri Bakanı Davutoğlu'nun "Bağdat'ta meydana gelen son gelişmelerle ilgili olarak Suriye ve Irak taraflarının görüşlerinin öğrenilmesi ve bu çerçevede Türk tarafının konuya yönelik düşüncelerinin aktarılmasının öngörüldüğü" açıklanmıştır. Açıklamada "Türkiye'nin, Ortadoğu'da barış ve istikrarın hâkim olması için komşular arasında karşılıklı saygı ve güvene dayalı ilişkiler bulunması gerektiğine inandığı ve bu anlayış temelinde iki ülke arasındaki sorunun çözümüne katkı sağlamak amacıyla söz konusu girişimin başlatıldığı" açıklanmıştır.¹¹ Bu bağlamda Dışişleri Bakanı Davutoğlu görüşmeler sırasında "öncelikli olarak taraflar arasında krizi derinleştirici bir dil kullanılmaması ve karşılıklı saygı esasında sorunların ele alınması yönünde bir çağrıda bulunmuştur. Davutoğlu, Irak'taki görüşmeleri

Kapak Konusu

sırasında Başbakan Maliki'den "Suriye'ye iletmemizi istediğiniz her şeyi ve elinizdeki kanıtları belgeleri ve bilgileri bize söyleyin, biz de bunu Suriye tarafına iletelim" teklifinde bulunmuştur.¹² Zira Suriye lideri Beşar Esad, saldırıların ardından Irak'ın suçlamalarını kabul etmemiş ve Suriye rejiminin saldırıların içinde yer aldığını kanıtlayan belgelerin Irak tarafından Şam'a gönderilmesini istemişti. Aynı yöndeki talep Suriye Dışişleri Bakanlığı tarafından yayınlanan bildiri de yer almıştı.¹³ Suriye Devlet Başkanı Beşar Esad konuyla ilgili yaptığı bir açıklamada 1,2 milyon Iraklı mülteciye ev sahipliği yapan Suriye'nin saldırılardan sorumlu ülke olarak suçlanmasının ahlaki olmadığını belirtmişti. Sözlerinin devamında Esad yıllardır terörizmle mücadele etmiş bir ülkenin suçlanmasını politik mantıktan yoksun bir bakış açısının ürünü olarak değerlendirdiklerini ve ayrıca herhangi bir kanıt olmadan Suriye'nin suçlanmasının kabul edilemez ve mantık dışı olduğunu açıklamıştır.¹⁴

Şam yönetiminin yanı sıra Irak içindeki bazı siyasi partiler de Maliki'den Şam rejimine yönelik suçlamaları kanıtlamak için bir heyeti delillerle birlikte Suriye'ye göndermesi yönünde baskıda bulunmuştu. Sadr grubuna bağlı parlamenterlerden Kenani, Irak hükümetinden krizi aşmak için içinde Savunma, Güvenlik ve Dışişleri bakanlığından kişilerin yer alacağı bir heyetin Şam'a gönderilmesini talep etmişti.¹⁵ Dolayısıyla Dışişleri Bakanı Davutoğlu da görüşmeleri sırasında Irak tarafından Suriye'nin doğrudan suçlanması yerine sorunun aşılması için Şam'a sunulmak üzere güvenilir delilleri istemesi dikkat çekicidir. Bu çerçevede Dışişleri Bakanı Davutoğlu ile Başbakan Maliki görüşmesinin ardından Iraklı yetkililerin Suriye'ye sunulmak üzere bazı bilgi ve belgeleri Türk heyetine verdiği ileri sürülmüştür.¹⁶ Bağdat'taki temasları sırasında arabuluculuk rolü hakkında bir açıklama yapan Dışişleri Bakanı Davutoğlu Irak tarafından kendisine sunulan bilgileri Şam'da görüşeceği Beşar Esad ve Dışişleri Bakanı Velid Muallim'le paylaşacağını ifade etmişti.¹⁷ Bununla birlikte Türkiye, iki ülke arasındaki sorunların diplomatik yöntemlerle çözülmesi için Türkiye'nin de içinde yer alacağı üçlü bir danışma mekanizmasının kurulmasını önermiştir.

Bağdat ve Şam görüşmeleri hakkında basına demec veren Davutoğlu, krizin aşılması konusunda iyimser olduğunu açıklamıştır. Davutoğlu, "Suriye'deki görüşmelerimde çok aydın bir yaklaşım sergilendiği için çok mutluyuz ve birlikte çalışmaya devam edeceğiz" ifadelerini kullanmıştır. Davutoğlu Türk tarafının krizin aşılması yönünde her iki tarafa önerilerde bulunduğunu açıklamış ancak önerilerin kamuoyuyla paylaşılmayacağını ifade etmiştir.¹⁸

Türkiye'nin Şam ve Bağdat arasında arabuluculuk girişimi farklı soruları gündeme taşımıştır. Yaklaşık son 30 yıldır İran'la iyi ilişkilere sahip olan Suriye'nin Irak'ı istikrarsızlaştırma politikasını benimsemesine kuşkuyla yaklaşan Sorbonne Nouvelle Üniversitesi'nden Prof. Dr. Khattar Abu Diab, 19 Ağustos saldırılarının Suriye ile Irak arasında Stratejik İşbirliği Anlaşması'nın imzalanmasından bir gün sonra gerçekleşmesine dikkat çekmektedir.¹⁹ İran rejimiyle stratejik işbirliğine sahip Suriye'nin Irak'ı istikrarsızlaştırma politikasına destek vermeyeceği veya İran'a rağmen Irak'ta farklı bir gündemle hareket etmeyeceği ileri sürülmektedir. İran-Suriye ilişkilerine dikkat çeken yazarların temel bakış açısını özetlemek gerekirse her iki ülkenin özellikle HAMAS, Hizbullah ve İsrail politikalarının örtüştüğüne dikkat çekmektedirler. Ayrıca iki ülkenin de ideolojik olarak birbirine yakın oldukları ileri sürülmektedir. Aleviliğin Şiiğin bir kolu olduğuna dikkat çeken bu görüşe göre İran ve Suriye rejimi bölgedeki Şii grupları desteklemektedir. Nitekim Ortadoğu'daki Şii hilali kavramı da çoğu zaman İran, Irak, Lübnan (Hizbullah bağlamında) ve Suriye'deki Alevi rejimden oluştuğu ileri sürülmektedir. İran ve Suriye arasındaki ilişkinin tarihsel geri planına dikkat çeken yazarlara göre iki rejim arasında politik, güvenlik ve ideolojik bir ittifak bulunmaktadır.²⁰ Dolayısıyla tam da bu noktada şu sorunun sorulmasında oldukça yarar vardır, Suriye İran'a rağmen Bağdat'taki yönetimi istikrarsızlaştırma politikası güdebilir mi, diğer bir deyişle Suriye'nin İran'dan farklı bir Irak politikası var mıdır?

Suriye'nin Irak ve İran Politikası

Suriye-Irak ilişkilerinin tarihsel olarak sorunlu olduğunu belirtmek gerekir. Suriye'deki Baas re-

Kapak Konusu

Arabuluculuk girişimlerinde bulunan Türkiye'nin önündeki en büyük engel Irak-Suriye ilişkilerinin karmaşık yapısıdır. Bununla birlikte bölge ülkeleri ve küresel güçlerin iki ülke ilişkileri üzerinde oynadığı rol dikkate alındığında arabuluculuk rolünün zorluğu daha iyi anlaşılacaktır.

jiminin ardından 1968'de Irak'ta Baas Partisi'nin iktidara gelmesi, ilişkilerde birleştirici olmanın öteye ayrıştırıcı bir rol oynamıştır. İki rejim, uzun yıllar kendilerini Baas ideolojisinin gerçek temsilcisi olarak göstermiştir. Suriye, 1980-1988 İran-İrak Savaşı'nda İran'ın yanında yer almıştır. 1991 Körfez Savaşı'na doğrudan destek veren Suriye yönetimi 2003 işgaline karşı çıkmıştır. 2003 sonrası dönemde Irak'ta meydana gelen gelişmeler doğrudan Suriye'yi etkilemeye devam etmektedir. Şam yönetimi, Irak kaynaklı istikrarsızlık unsurlarını ortadan kaldırmak veya etkilerini azaltmak için diğer bölge ülkeleri gibi Irak'taki gelişmeleri yakından takip etmektedir.

Şam yönetimi Irak'ın toprak bütünlüğünü, birliğini ve üniter yapısını desteklemektedir. Bunu iki nedenden dolayı desteklemektedir. Hem Kürt hem de Şii bir devleti tehdit olarak algılamasından dolayı Irak'ın bütünlüğünü koruma politikasını desteklemektedir. Diğer yandan Sünnilerin Bağdat'taki iktidar üzerinde Saddam döneminde olduğu gibi etkili bir konum elde etmesini istemektedir. Bununla birlikte İran'dan farklı olarak Şiiilerin hâkimiyetindeki bir merkezi yönetime karşı çıkmaktadır. Bazı Suriyeli yazarlar Irak'taki üniter yapının önemini şu cümlelerle ortaya koymaktadırlar: *"Irak'taki mezhepsel ayrışma doğrudan bizim toplumumuzu da etkileyecektir. Çünkü, bizde de mezhepsel bir yapı vardır. Herhangi bir çözümlenme durumunda bizi etkilememesi kaçınılmazdır. Bunun yanında Kürtlerin de kendi bölgelerinde bağımsız bir aktör olarak güçlenmesini istememekteyiz. Hem Kürt hem de Şiiiler dolayısıyla bizler Irak'ta merkezi yapıyı desteklemekteyiz. Ve bu merkezi yapı içinde Sünni grupların önemli bir konumda olmasını tercih ederiz."*²¹

Suriye'nin Iraklı Şiiilerle ilişkilerine gelince, Esad yönetimi Iraklı Şiiilerle Suriyeli Araplar arasında

önemli sorun alanlarının olduğunu ileri sürmektedir. Suriyeli akademisyenlere göre taraflar arasındaki temel sorun alanlarının başında Şiiilerin Amerikan işgaline doğrudan destek vermesi gelmektedir. Suriye tarafına göre, "Iraklı Şiiiler Amerikan işgaline desteklerken bizler Amerikan işgaline karşı çıkmıştık. İkincisi Iraklı Şii grupların önemli bir kısmı bugün Irak'taki Sünni direnişin Suriye tarafından desteklendiğine inanmaktadır. Son olarak da mezhepsel farklılık vardır. Bizdeki Alevilik ile İran'daki Şiilik oldukça farklıdır. Biz de imamın arkasından gitmek diye bir durum söz konusu değildir. Alevi toplumu açık bir toplumdur. Oysa Irak Şiiliği oldukça farklıdır. Mezhepsel ve politik farklılıklar iki taraf arasındaki gerginliğin sürmesine yol açmaktadır. Açıkça belirtmek gerekirse Suriye bölgesinde bir Şii devleti kurulmasına karşıdır."²²

Suriye'nin önde gelen Ortadoğu uzmanlarından Dr. Samir al Taki de Suriye Aleviliği ile İran Şiiliğinin birbirinden farklı olduğunu ifade etmektedir. Taki'ye göre Suriye-İran ilişkileri ideolojik veya mezhepsel olmaktan ziyade politiktir. Taki, Suriye'nin İran ve Rusya'yla iyi ilişkilere sahip olmakla birlikte bu ülkelerin Suriye'nin dış veya iç politikasına müdahale etmesine asla izin verilmediğini belirtmektedir. Bu çerçevede Irak konusunda farklı çıkar ve politikalara sahip olduğunu ileri sürmektedir.²³

Bununla birlikte Suriye rejimi güvenlik nedeniyle İran'la yakın ilişkilerini sürdürmektedir. Suriyeli yazarların da önemle üzerinde durduğu gibi Ortadoğu'daki olası bir askeri kriz durumunda Şam yönetimin güvenebileceği tek ülke Tahran'dır. İsrail ile arasında Golan Tepeleri sorunu sürdüğü bir dönemde Şam'ın Tahran'la stratejik işbirliğini sonlandırması beklenmemektedir.

Kapak Konusu

İran Yerine Türkiye

Şam-Bağdat arasındaki krizin aşılmasında Türkiye ile birlikte İran da arabulucu rol oynamaya çalışmaktadır. Dışişleri Bakanı Davutoğlu'nun ziyaretinden iki gün önce İran Dışişleri Bakanı Manuşer Muttaki Bağdat'ı ziyaret etmişti. Davutoğlu'nun Bağdat'taki görüşmeleri sırasında Muttaki de Şam'da Suriyeli yetkililer ile görüşmelerde bulunmuştu. Davutoğlu'nun Suriye'ye geçmesinin ardından Muttaki Bağdat'a gelerek Iraklı yetkililerle bir dizi görüşme gerçekleştirmiştir. Dolayısıyla iki ülkenin eş zamanlı olarak arabuluculuk rolü oynaması dikkat çekmiştir. Ancak, İran'ın konumu ile Türkiye'nin konumu arasında önemli farklar olduğunu belirtmek gerekir. Birincisi yukarıda da belirtildiği üzere Irak'ta bazı kesimler Suriye'yi suçlarken diğer bir grup doğrudan İran'ı Irak'taki istikrarsızlığı körüklemekle suçlamaktadır. İran'ın bazı kesimler tarafından suçlandığı bir ortamda arabuluculuk rolünü nasıl oynayacağı soru işaretidir. Ayrıca, İran'ın Türkiye'den farklı olarak tüm Iraklı gruplar üzerinde önemli bir etkiye sahip olmadığını belirtmek gerekir. Özellikle Sünni Arapların İran'a bakışı oldukça olumsuzdur. Diğer yandan son yıllarda Ankara tüm Iraklı gruplarla iyi bir işbirliği kurma yönünde başarılı adımlar atmıştır. Türkiye-İrak ilişkilerinde yaşanan gelişme 2009 Temmuz'unda taraflar arasında imzalanan Yüksek Düzeyli Stratejik İşbirliği Konseyi anlaşmasıyla daha da artmıştır. Stratejik İşbirliği Anlaşması kapsamında iki ülke arasındaki işbirliğinin güvenlikten ekonomiye, eğitimden kültürel alana oldukça geniş bir zeminde geliştirilmesi öngörülmektedir.

Türkiye aynı zamanda Suriye'yle oldukça iyi ilişkilere sahiptir. Suriye Dışişleri Bakan Yardımcısı Abdulfettah Ammuri Türkiye Suriye ilişkilerinin stratejik olduğunu ve arabuluculuk girişimleri konusunda Türkiye'nin tercih edildiğini belirtmektedir. Ammuri "*Bizler Türkiye'yi güvenilir bir ülke olarak görmekteyiz. Türkiye aynı zamanda Suriye'nin hassasiyetlerini bilen bir ülkedir. Türkiye'nin her geçen zaman daha büyük bir bölgesel güç olduğunu görmekteyiz. Hiç kimse Türkiye'yi göz ardı edemez. İsrail ile dolaylı gö-*

rüşmelerin Türkiye aracılığıyla yürütülmesinde Türkiye'nin Suriye'nin hassasiyetine uygun bir politika yürütmesinin önemli bir rolü vardır. Arap kardeşlerimiz neden bu görüşmelerin Mısır veya Suudi Arabistan tarafından yürütülmediğini dile getirmektedir. Biz elbette Arap ülkelerine de güveniyoruz fakat Türkiye'nin hem güvenilir hem de neyi nasıl ve hangi yoldan elde edecek bir diplomasi yürüttüğünün farkındayız demekteyiz"²⁴

Diğer yandan Suriye'de gerçekleştirilen kamuoyu yoklamalarında da Suriye'deki toplumun model olarak İran yerine Türkiye'yi tercih ettiği görülmektedir. Suriye'de gerçekleştirilen bir kamuoyu araştırmasına göre Suriye halkının %85'i Türkiye'yi İran'a tercih ettiğini belirtmiştir. Suriyeli bir yazara göre "*Şam rejimi savaş ve güvenlik istediği zaman doğrudan İran'a yönelmek zorunda kalmaktadırlar. Ancak modernleşme ve barış istiyorsak Türkiye'ye yöneliriz*".²⁵

Türkiye ve Suriye'nin Irak politikaları arasında da oldukça önemli benzerlikler bulunmaktadır. Her iki ülke Irak'ın parçalanmasına açıkça karşı çıkmakta ve tüm grupların siyasal sistemde temsil edilmesini sağlamaya çalışmakta, bölgede ikinci bir Şii devletinin kurulmasına karşı çıkmaktadır. Diğer yandan Maliki yönetiminin de son dönemlerde daha bağımsız ve Arap milliyetçiliği esaslı bir politika yürütmesi dikkat çekicidir. Bu durumda son aylarda Türkiye-İrak ve Suriye üçgeninde artan işbirliğinin Türkiye'nin arabuluculuk çalışmalarıyla belli bir noktaya taşınacağı ileri sürülebilir. Ancak, krizin bir bütün olarak son bulması oldukça güçtür.

Sonuç

Bağdat-Şam arasındaki krizde hem Türkiye hem de İran'ın arabuluculuk girişimlerinde bulunmasına karşın, Tahran'ın tüm Iraklı gruplarca ve Suriye tarafından güvenilir bir ülke olarak görülmediğini belirtmek gerekir. Türkiye'nin son yıllarda bölgede artan prestijinin ve güvenilirliğinin de etkisiyle arabuluculuk rolünü oynayabileceği öngörülmektedir. Bununla birlikte Irak-Suriye ilişkilerinin karmaşık yapısının Türkiye'nin gi-

Kapak Konusu

rişimleri önündeki en önemli engelli oluşturduğu açıktır. Her iki ülke dışında bölge ülkeleri ve küresel güçlerin Bağdat-Şam ilişkilerinde rol oynadığı dikkate alınır, arabuluculuk rolünün zorluğu daha iyi anlaşılacaktır.

Irak hükümeti Esad rejimini eski Baasçıları ko-

rumakla suçlamayı sürdürdüğü bir dönemde Suriye ulusal çıkarları gereği Bağdat'taki Şii merkezli yapının zayıflatılmasını istemektedir. Buna karşın Iraklı Şii iktidar üzerindeki etkilerini yaymaya çalışmaktadır. Dolayısıyla 2009 ve 2010 yılında da Irak'ta şiddetin ve Suriye-Irak arasındaki krizin sürmesi olasıdır. ■

- 1 Edward Yeranian, "Government Says August Was Bloodiest Month for Iraqis in Past Year", *Voice of America News*, 01 September 2009, <http://www.voanews.com/english/2009-09-01-voa31.cfm>.
- 2 Edward Yeranian, "Explosions in Northern Iraq Claim More Lives", *Voice of America News*, 29 August 2009, <http://www.voanews.com/english/2009-08-29-voa7.cfm>.
- 3 *Voice of America News*, "Al-Qaida Claims Responsibility for Baghdad Blasts", 25 August 2009, <http://www.voanews.com/english/2009-08-25-voa20.cfm>.
- 4 Baas kökenli direniş hakkında bkz., Veysel Ayhan-Ferhat Pirinççi, *Saddam Hüseyin: Tarih Yeniden Yazılırken*, Ankara: Platin Yay., 2008.
- 5 Yeranian, "Government Says..", loc. cit.
- 6 Rebwar Kerim, Mülakat, 23.07.2009, Irak.
- 7 Peyamner News, "Iraq Military Broadcasts Confession on Bombing", 26 August 2009, <http://www.peyamner.com/details.aspx?l=4&id=139927>.
- 8 Peyamner News, "Iraq's ambassador to leave Damascus "at suitable", 26 August 2009, <http://www.peyamner.com/details.aspx?l=4&id=139941>.
- 9 Peyamner News, "Iraq: Syria discards suspects hand over", 28 August 2009, <http://www.peyamner.com/details.aspx?l=4&id=140159>.
- 10 Ibid.
- 11 Dışişleri Bakanlığı'nın 28 Ağustos 2009 tarihli ve 152 No'lu Bildirisi.
- 12 *Milliyet Gazetesi*, "Davutoğlu Devrede", 1 Eylül 2009, <http://www.milliyet.com.tr/Dunya/HaberDetay.aspx?aType=HaberDetay&KategoriID=2&ArticleID=1134175&Date=01.09.2009&b=Davutoglu%20devrede>
- 13 *Peyamner News*, "Syria rejects Iraq's remarks, recalls ambassador", 25 August 2009, <http://www.peyamner.com/details.aspx?l=4&id=139777>
- 14 *Peyamner News*, "Accusing Syria of killing Iraqis "immoral" – Assad", 1 September 2009, <http://www.peyamner.com/details.aspx?l=4&id=140706>.
- 15 *Peyamner News*, "Accusing Syria of killing Iraqis "immoral" – Assad", 1 September 2009, <http://www.peyamner.com/details.aspx?l=4&id=140706>.
- 16 *Milliyet Gazetesi*, loc. cit.
- 17 *Peyamner News*, "Turkish FM says Baghdad's information convincing", 1 September 2009, <http://www.peyamner.com/details.aspx?l=4&id=140708>
- 18 *Milliyet Gazetesi*, loc. cit.
- 19 *Yeranian*, "Gaverment..", loc. cit.
- 20 Bu konudaki görüşler için bkz., Chris Phillips, "Why Syria's bridge to Iran won't be on the table in any bargaining with the West", *The Foreign Policy Centre*, <http://fpc.org.uk/articles/432>, (e.t.02.09.2009)
- 21 Mülakat, 21.08.2009, Şam.
- 22 Mülakat, 21.08.2008, Şam.
- 23 Samir Altaqi, Mülakat, 21.08.2008, Şam.
- 24 Abdulfettah Ammuriy, Mülakat, 20.08.2008, Şam.
- 25 Mülakat, 22.08.2008, Şam.

DİPNOTLAR